

Učební osnovy výtvarného oboru základních uměleckých škol

(Schváleno MŠMT dne 26. 4. 2000 pod č.j. 15 865/2000-22 s platností od 1. 9. 2000)

Pojetí a cíle přípravného, základního a rozšířeného studia I. a II. stupně vzdělávání

Výtvarný obor základních uměleckých škol (dále VO ZUŠ) se obrací ke všem dětem a mladým lidem, kteří projevují zájem o výtvarné vzdělávání. V základním studiu (dále ZS) usiluje o to, aby žák podle svých schopností **získával hlubší náhled na okolní svět a na sebe sama a dokázal ho výtvarně vyjádřit**. Nadaným žákům poskytuje další znalosti a dovednosti v rozšířeném studiu (dále RS), kde je připravuje k talentovým zkouškám na střední a vysoké školy s výtvarným zaměřením. Proto se VO ZUŠ řadí do struktury uměleckého školství jako jeden z jejích základních článků.

Výuka staví na dvou procesech. První proces rozvíjí **výtvarné cítění a myšlení** žáků, které je základem *výtvarné komunikace*. Dítě vnímá podněty, přemýšlí o nich, dává jim tvar a do svého projevu vkládá niternou výpověď. Výtvarnému cítění a myšlení napomáhá *poznávání výtvarného jazyka* – výtvarných a výrazových vlastností obrazotvorných prvků a jejich vztahů. *Výtvarné myšlení* se dále modifikuje ve vazbě na kresbu, malbu, grafiku či plastiku, podílí se na různých formách vyjadřování a na sebehodnocení. S výtvarným myšlením se *váže tvořivost* jako schopnost originálně nebo více způsoby řešit výtvarné otázky. Smyslové prožitky zase obohacují *vztah k řeči materiálů a nástrojů* a cit pro jejich výrazové hodnoty.

V druhém procesu převažuje výchovný aspekt – **vcítění se, prožívání a uvažování v duchu principů humanity**. Prožitky, subjektivní citové reakce na podněty z okolí a soustředěná pozornost k vlastnímu jednání vyvolávají sebereflexi. Ta na základě jedinečné osobní zkušenosti a úvah dítěte ovlivňuje jeho přijímání okolního světa a pomáhá mu zařadit se do lidského společenství. **Rodící se poznání a citové i morální rozvíjení osobnosti dítěte je nejcennějším příspěvkem VO ZUŠ k všeobecnému vzdělání mladé generace.**

Struktura studia ve výtvarném oboru základních uměleckých škol

Podmínkou vzdělávání ve VO ZUŠ je zájem o výtvarné aktivity a různé schopnosti dítěte, které mu umožňují plnit program učebních osnov. Výuka probíhá v přípravném stupni studia (ve věku 6 až 8 let, kam lze výjimečně zahrnout i žáky mladší), v I. stupni základního studia (ve věku 8 až 14 let) a v II. stupni základního studia (obvykle ve věku 14 až 18 let). Nadaným žákům VO ZUŠ je určeno rozšířené studium (obvykle ve věku 11 až 20 let). V případě zájmu lze otevřít také studium pro dospělé.

Přípravná výtvarná výchova (dále PVV) podporuje každé, i méně disponované dítě, aby se vyvíjelo v citlivou bytost. Proto PVV rozvíjí různé stránky dětské tvořivosti,

kteřé výtvarný projev doplňují o projev slovní, dramatický, hudební či pohybový. Všechny aktivity vycházejí z *bezprostředního prožívání a vyjadřování světa – z vnímání smyslových podnětů, ze setkávání s přírodou a s civilizačními jevy, ze vcítění se do vztahů mezi lidmi, z úvah nad příčinami a důsledky jevů*. Pozorný pohled na svět doplňuje úzký kontakt s výtvarnými materiály a nástroji. Děti si s nimi hrají, zkoušejí jejich vlastnosti a různé způsoby uchopení. V intuitivním spojení obsahových vrstev námětu s výtvarným cítěním vyrůstá podoba a výraz výtvarné práce.

Základní studium I. stupně (dále ZS I. stupně) podporuje *plynulý vývoj žáků od dětského spontánního projevu a hravé experimentace k promyšlené tvorbě dospívajících*. Děti opouštějí ikonografická schémata a nahrazují je volným ztvárněním podnětů. Roste důraz na vcítění se, na uvědomování si svých pocitů a reakcí a na tvořivé výtvarné myšlení. Podobně se stává důležité řazení a hodnocení informací, poznávání vlastností a podob světa nebo souvislostí mezi vrstvami v námětu. Tomu napomáhá setkávání se skutečností, a to jak v přepisu reality, tak v objektové a akční tvorbě. Výuku doprovází také intuitivní osvojování výtvarného jazyka. Studium I. stupně uzavírá závěrečná práce.

Základní studium II. stupně (dále ZS II. stupně) reaguje na *dospívání žáků a z něho pramenícího porovnávání vlastní identity ve vztahu k okolnímu světu*. Cesty k obsahu a formě odrážejí novou schopnost citově se ztotožnit s námětem a současně racionálně uvažovat, s nadhledem experimentovat a argumentovat. Žáci si vybírají směr, který odpovídá jejich zaměření. Studijní činnosti vyvažují volnou tvorbou, pro niž si volí vlastní téma a řeší jeho obsah osobitou výtvarnou formou. Zkušenostem a znalostem, k nimž dospívají během studia, dávají novou podobu. Studium II. stupně rovněž uzavírá závěrečná práce.

Studium pro dospělé se odvíjí v tendencích naznačených v odstavci určeném ZS II. stupně. Zájemcům poskytuje základy výtvarného vzdělání a současně prostor pro uplatnění jejich vyhraněných potřeb v individuálně přizpůsobené výuce. Studium pro dospělé obsahuje *perspektivy v práci rodičů s dětmi, v naplnění volného času a v zajištění aktivního stáří občanů třetího věku* (viz programy univerzit, vysokých škol nebo kulturních center).

Rozšířené vyučování. Výjimečnou osobnostní dispozici a vědomou zaměřenost žáků lze bezpečně rozpoznat až v počátcích dospívání. Nadaným žákům zde VO ZUŠ nabízí program rozšířeného studia, který rozvíjí jejich různé dispozice nebo je připravuje k talentovým zkouškám na střední a vysoké školy s výtvarným zaměřením. RS proto preferuje vzdělávací cíle – výtvarné znalosti, zkušenosti a dovednosti, které vyžaduje další studium. *Tvůrčí charakter ZS a poznávací charakter RS se vzájemně doplňují*.

Podle zájmu žáků a výtvarné orientace učitele lze uplatnit i **jednu z forem studijního programu věnovaného materiálu a jeho zpracování** – keramiku, textilní tvorbu, grafiku, plastiku, fotografování a filmovou tvorbu. Program je určen žákům I. a II. stupně ZS. *Vychází z úcty k hmotě, k vlastnostem materiálů a nástrojů nebo z vidění světa zprostředkovaného přístrojem*. S rozvojem výtvarného cítění a myšlení i rostoucí zručností jeho význam stoupá, a proto je vhodný pro výtvarné studium dospělých.

Alternativní přístupy k obsahu učebních osnov

Učební osnovy pro VO ZUŠ jsou východiskem, na které navazují pluralitně pojaté studijní programy. Každý program obsahuje poněkud jiné filozofické postoje k otázkám lidské existence. Do popředí vystupují duchovní hodnoty, v jejichž světle výtvarná výchova působí jako nástroj výchovy člověka. Různost postojů vede k vzniku odlišných výchovně vzdělávacích koncepcí, metod práce a způsobů vyjadřování:

1. Výtvarné vyjadřování v kresbě, malbě, grafice a modelování vychází z učebních osnov pro VO LŠU (autorský kolektiv), které byly upraveny z pohledu současné výtvarné výchovy. Učební látka zahrnuje *kresbu, malbu, grafiku, dekorativní činnosti, modelování a nové vyjadřovací prostředky*. Přibližuje dětem estetické kvality reality, vlastnosti výtvarného jazyka, vývoj výtvarné kultury a různé technologie. Tyto poznatky se odrážejí ve ztvárnění témat, která mají děti ukotvena ve svých zkušenostech a jimiž tvořivě vyjadřují vztahy ke světu.

2. Svět a jeho ztvárnění v materiálu (autorský kolektiv) rovněž volně navazuje na učební osnovy z osmdesátých let. Program shrnuje šest celků, a to *keramiku, grafiku, textilní tvorbu, plastiku, fotografování a filmovou tvorbu*. Všechny programy nahrazují dovednostní pojetí aktivním tvůrčím přístupem. Ve vizuálním, hmatovém a duševním kontaktu s hmotou, s nástrojem nebo s přístrojem žák objevuje prožitky, které ho vedou jak k poznání, tak k úzkému kontaktu s přírodou a s životem.

3. Linie, barva, tvar a zajímavý námět (Karla Cikánová) vznikl na půdě základní školy, ale odpovídá i požadavkům VO ZUŠ. Oddíly věnované *výtvarné formě – linii, barvě a tvaru* – jsou provázány s volbou inspirativního tématu. Od hledání hravých kontaktů s nástrojem a materiálem se žák posouvá k osvojování výtvarného jazyka a k uvědomělému komponování. Ve výtvarných řadách a projektech se program soustřeďuje i na ožívování fantazie a tvořivosti, na utváření mezilidských vztahů a na otázky související se vztahem člověka k životu.

4. Metodické impulsy (Ladislav Černý a Daniel Fischer) využívají kontakty s uměním, jehož humanizační náboj rozvíjí dětskou citlivost a kreativitu. Od *izolovaných výtvarných prvků* žák směřuje *ke zkoumání jejich vztahů*, které dále rozvíjejí různé *výtvarné operace a objevné postupy*. Na výtvarný jazyk navazuje *zobrazování skutečnosti*. To je obohacováno *transpozicí živých principů přírody do umělecké tvorby*. *Vyjádření duševních pochodů člověka* – vjemu, zážitku nebo úvahy – program uzavírá.

5. Most mezi výtvarným projevem dětství a dospívání (Věra Roeselová) rozvíjí výtvarné projevování žáků od dětství až za tzv. krizi výtvarného projevu. V rámci *výtvarné výpovědi, setkávání se skutečností, poznávání výtvarného řádu a výtvarné kultury* mizí ikonografické znaky a nahrazují je jiné výtvarné formy. Nové způsoby výtvarného vyjadřování jsou navozeny zajímavými projektovými tématy, která podporují samostatný přístup k poznávání našeho světa. Celé studium prohlubuje také citlivost, zvědavost, tvořivost, empatii a etické cítění žáků.

6. Poznávání, prožívání a hodnocení světa (Zdislava Holomíčková) se snaží předcházet ohrožení života na Zemi, které v sobě nesou nepříznivé důsledky civilizačních jevů v životě společnosti. Odpověď na otázky spojené s poznáváním přírody, ekologických vztahů a s citlivými vztahy mezi lidmi hledá autorka společně s dětmi v zaujatém přemýšlení. Program tvoří pět oddílů – *Příroda, Prostředí*

vytvořené člověkem, *Člověk, Vesmír a Znaky*. Místo tradičního námětu se zde nabízejí podněty k úvaze, které umožňují osobité způsoby jejich řešení.

7. Duchovní a smyslová výchova (Marta Pohnerová) prohlubuje úctu k životu. Během studia dítě poznává vlastní identitu a postupně nalézá význam vnitřní svobody člověka. Úvahy *o všem živém* zkoumají přírodu a přibližují dětem principy rovnovážných vztahů mezi všemi živými bytostmi. *Poznávání sebe sama* přivádí k pochopení vlastní role v životě. *Vnější a vnitřní prostor života* nabízí úvahy o vztahu jedince a prostředí, v němž se pohybuje a které ho zpětně ovlivňuje. Řešení otázek je založeno na souznění mezi námětem, vrozenými dispozicemi dětí a citlivým užitím výtvarných prostředků.

8. Artefiletika (Jan Slavík) se opírá o poznatky tvarové estetiky a fenomenologické i tvarové psychologie. Jejím základem je prožitek, který oslovuje každého jako plnohodnotného tvůrce a vede ho k vnímání a k poznávání sebe sama. Během silného zážitku, kdy se dítě intuitivně chápe výtvarné formy s množstvím obměn, se také přibližuje k archetypálním obsahům, skrytým v námětu. Obsah studijního programu je strukturován z pohledu metodických přístupů – pedagog se soustřeďuje na hledání *výrazu, komunikace* nebo *výtvarné formy* a ve světle zvoleného přístupu volí vyladění úloh.

9. Přehled studijních programů doplňuje **rozšířené studium**. Výběr učební látky se řídí požadavky středních a vysokých škol s výtvarným zaměřením. Jde o *ztvárnění skutečnosti včetně figurální a portrétní studie, o perspektivní zobrazování a o základy kompozice*. Výuku doplňuje přehled o české historii a orientace v našem a světovém umění. Koncepční jednostrannost vyžaduje *spojení některého z programů ZS s RS*, kde se jimi žák zabývá souběžně a v příslušné časové dotaci.

Mnohostranné kontexty otevírají nezvyklou hloubku i šíři výtvarného vzdělávání – zdůrazňují odlišné etické principy, různé podání látky nebo jiné vazby k umění. Koncepce přístupů, stejně jako počet studijních programů, zde však nekončí. Během platnosti tohoto dokumentu některé studijní programy zaniknou a jiné se vynoří. Pro nový program *autor stanoví své priority, písemně zpracuje srovnatelnou koncepci výuky ve všech okruzích, které užívá, a do obsahu zařadí požadavky učebních plánů a osnov*.

Pro praxi se nabízí **volba jednoho nebo více programů**, které obsahují široký výběr přístupů. Učitel si volí ten program nebo ty programy, které odpovídají jeho pohledu na svět, na výtvarné umění a na výtvarnou výchovu. V rámci zvolené cesty rozvádí látku učebních osnov, vlastním vkladem obohacuje koncepci výuky a *stává se tak spoluautorem zvoleného programu či programů*. To od něho vyžaduje samostatné pedagogické myšlení, znalost všech koncepčních proudů zastoupených ve výtvarné výchově v ZUŠ a schopnost přijímat nové myšlenkové nebo jiné podněty.

Metodickým doplňkem učebních osnov je publikace **Proudy ve výtvarné výchově** (viz Doporučená literatura), v níž jsou jednotlivé studijní programy uvedeny v plném rozsahu.

Charakteristika předmětů učebních osnov

Učební osnovy pro VO ZUŠ jsou společné všem studijním programům. V předmětech *Plošná tvorba*, *Prostorová tvorba*, *Objektová a akční tvorba* a *Výtvarná kultura* rozvádějí různé aspekty výuky. *Učební látka je mimo strukturu ročníků i stupňů vzdělávání seřazena vždy do několika oddílů* a žáci se od dětství po dospělost setkávají s výtvarnou problematikou v různých modifikacích. Výuku obohacuje multimediální tvorba – někde je významnou součástí studijních programů, jinde je jen doplňuje.

Plošná tvorba zahrnuje kreslířské, malířské a grafické reakce na skutečnost, na život nebo na niterný svět žáků. Je postavena na objektivně volené tematice, která obohacuje dětské myšlení i emotivitu. V souvislosti s tématem žáci poznávají *výrazovou svébytnost linií, barev a tvarů ve vlastní volné a užité tvorbě, v pozorování a v přepisu reality nebo v kontaktu s výtvarným uměním*. Soustředěný zájem vzbuzuje i *experimentace s materiály, nástroji nebo postupy*, která rozvíjí tvořivost a fantazii. Způsoby vyjadřování navazují jak na klasické výtvarné postupy, tak na kombinování technik, které mnohdy dospívá až k přesahům mezi plošnou a plastickou tvorbou.

Prostorová tvorba učí žáky odlišnému způsobu výtvarného myšlení. *Vedle prostorového uplatnění linií, barev a tvarů vystupuje do popředí role světla a stínu, objemů, plastických kontrastů a materiálových kvalit*. Volná tvorba nejčastěji spočívá ve výtvarné experimentaci v řešení drobných sochařských skic. Je závislá nejen na obsahu námětu a na výtvarné úvaze, ale i na zvoleném postupu – modelování, tvarování, konstruování. Významnou roli hraje i vztah žáka k materiálu a jeho zručnost. Volnou tvorbu doprovází *studijní modelování*, užitá tvorba je nejčastěji zastoupena *keramikou*.

Objektová a akční tvorba vyvažuje prožitkovými aktivitami některé postupy plošné a prostorové tvorby. Na nezvyklé zážitky, smyslové podněty, na pocity, vztahy a vznikající postoje navazuje jejich výtvarný přepis a hlouběji je ukotvuje. *Objektová tvorba* pomáhá žákům přiblížit se realitě – materiálu či nalezenému předmětu, nebo vytvářet nová prostředí. *Postupy akční tvorby* se vztahují k jedinci a k jeho situaci ve světě, k vnímání sebe sama nebo k prožívání kontaktů s druhými. Akční tvorba má multimediální charakter. Žáci se vyjadřují gestem či pohybem, prožívají hudbu a její rytmus, proměňují svou identitu atd.

Výtvarná kultura prostupuje celou výukou – nabízí prožitky, porovnává vztahy mezi životem, člověkem a uměním, sleduje pohyb uvnitř žánrů a napříč historií. *Na všech stupních studia jde o hledání inspirací, asociací a souvislostí*. Proto má výtvarná kultura v **PVV** a v **ZS I. stupně** volný časový rozsah a **není klasifikována**. V **ZS II. stupně** se informace řadí do přehledného souboru znalostí, podobně jako v **RS I. a II. stupně**. Výtvarná kultura se zde stává předmětem s vlastní časovou dotací a je klasifikována jako ostatní předměty.

Rozsah studijní látky je skromný. Tato skromnost je však jen zdánlivá. *K osvojení studijní látky dochází vrstvením zkušeností, dlouhodobě získávaných v experimentaci a tvorbě, nikoli řazením znalostí*. Výuka proto nepostupuje od nejjednodušších otázek k nejsložitějším, ale přiměřeně věku se dotýká celé výtvarné problematiky. Struktura výuky se proto podobá spirále, která se odvíjí, kolísá, vzdaluje a v nových situacích se vrací zpět.

Metody a formy práce společné všem studijním programům

Učební osnovy pro VO ZUŠ zajišťují všem studijním programům **společná didaktická východiska**. Ve světle odlišných metod a postupů se formy a obsahy výtvarného projevu během let vzájemně vzdalují a v závěru studia žáci dospívají k značně rozdílným způsobům vyjadřování. *Porozumění výtvarnému umění a uvážlivý vztah k výtvarnému jazyku jim však umožňuje, aby si i přes rozdílnost pojetí výtvarného projevu vzájemně rozuměli.*

Výchovně vzdělávací priority lze formulovat a seřadit takto:

- **Vytvářet a uplatňovat aktivní vztah ke světu.** Soustavně hledat podoby života a vymezovat místo člověka uprostřed přírody, v prostředí jím vytvořeném, mezi lidmi. Odkrývat jevy, souvislosti a vztahy našeho světa a vzhledem k nim formovat i formulovat vlastní postoje.
- **Všestranně rozvíjet tvořivé myšlení.** Analyzovat náměty nebo výtvarné problémy, nabízet jejich různé významy nebo způsoby řešení. Samostatně směřovat k odkrývání obecných a výtvarných souvislostí. Vytvářet výtvarné variace, řadit příbuzné úlohy do větších, myšlenkově nebo výtvarně provázaných celků.
- **Kultivovat výtvarný projev.** Navazovat na zkušenosti z práce s prvky výtvarného jazyka a jejich prostřednictvím poznávat zákonitosti výtvarné kompozice. Objevovat výrazové možnosti materiálů a nástrojů a samostatně je kombinovat. Individuálně si volit výtvarné prostředky podle potřeby výrazu.
- **Respektovat typologické směřování žáků.** Vyhovět tendencím výtvarného směřování dítěte a zaměřit se na rozvíjení jeho přínosných rysů. Předvídat základní směr vývoje výtvarného projevu jednotlivých žáků, podporovat ho a citlivě obohacovat.
- **Uchovat dětem radost z výtvarného projevování.** Podpořit zájem o látku výtvarné výchovy v průběhu specifických proměn žákovy osobnosti. V cestě za překonáním tzv. krize výtvarného projevu citlivě spojovat klasické i nové metodické postupy. Vytvářet podmínky pro udržení spontaneity a uvolněného výtvarného podání.

Studijní programy mají společné také **zásady pedagogické komunikace s žáky**. Základem kontaktu je *otevřený dialog*, který poskytuje motivaci pro samostatnou úvahu, její vyjádření a zdůvodnění. Stejně významná je *úcta k osobnostnímu vyladění dítěte* - výtvarně projevovému, citovému, intelektuálnímu a jinému. Proto se pedagog zabývá více jedincem a uvážlivě respektuje podobu a míru všech jeho schopností. Především rozvíjí *tvořivost dítěte, samostatnost jeho rozhodování a osobitý přístup k řešení otázek i k volbě výtvarných prostředků*.

Dalším společným východiskem jsou **výtvarná témata**, jejichž prostřednictvím získávají obecně formulované výtvarné problémy učebních osnov konkrétní podobu. Tato podoba se zřetelně liší v souvislosti s osobnostním vyladěním učitele. Ten *vkládá do motivace vše, co ví a o čem přemýšlí, naznačuje příčiny a důsledky lidského konání či jeho souvislosti s přírodním řádem*. Osobní nasazení učitele vyvolává zaujetí a otevírá prostor pro individuální reakce žáků. Propojení světa přírody a lidí, učební látky a osobnostních preferencí učitele tak vyrůstá nejen z jeho mentálního založení, ale i ze zájmů dětí, které se na výuce podílejí. Ve světle

jejich pohledu se každé téma transformuje a mnohdy dospívá až k nečekaným podobám.

Jediný pohled na téma však potlačuje mnohorozměrnost světa a jeho projevů. Proto studijní programy hovoří o **řetězení námětů**, kde se žák tématu blíží z více stran, sestupuje do jeho hloubek, vnímá jeho celistvost i významové odstíny. Objevuje podstatu a příčiny jevů - pozorně se dívá, vcítuje se a uvažuje nad pojmy a vrstvami myšlenek. Odborné informace, získané v rámci školního vzdělání, se zde objevují mimo obvyklé struktury. Žáci téma neilustrují, ale hledají jeho podstatné rysy, stavějí ho do jiných vztahů a dávají mu tak lidské rozměry.

Projektová výuka a řetězení úloh přináší nejen *logické řazení myšlenek ve vztahu k tématu, ale i výtvarných problémů*. Provázané řazení kroků se proto objevuje i v tvorbě v materiálu, v užité tvorbě, v metodických celcích, směřujících k osvojení dovedností, a ve výzkumu, který výtvarnou výchovu přirozeně doprovází. **Logické řetězení otázek znamená nejvýznamnější posun v pojetí učebních osnov pro VO ZUŠ, kterým se výtvarné vzdělávání odpoutává od nahodilosti a dostává smysluplný řád.**

Přehled vyjadřovacích prostředků

Osvojování vyjadřovacích postupů je zprvu závislé na tom, co učitel považuje za nezbytné a co za doplňující. Svou roli hraje i samostatná volba žáka, která souvisí s jeho zájmy, s potřebou výrazu a s výtvarně projevovým typem. Pozornost se obrací na *osvojování zkušeností, které dětem dovolují vyjádřit se podle vlastních představ*. Později, v ZS II. stupně a RS I. a II. stupně, žáci osobitě rozvíjejí získaný rejstřík technologických poznatků. Děje se tak v individuálním procesu jejich výtvarného zrání – některé postupy dostávají v rukou jednotlivce přednost a rozvíjejí se k jejich plnému zvládnutí v řadě variant, jiné ustupují do pozadí.

Základní techniky kresby – kresba tužkou, perem a dřívkem, nezávazně doplněná o kresbu rudkou a uhlem. Kombinování kreslířských technik, kolorování, rozmývání a lavírování.

Základní postupy malby – malba temperou a různými nástroji, malba pastelem, seznámení s technikou akvarelu. Kombinování kreslířských a malířských postupů.

Základní postupy grafiky – přípravné grafické techniky, vybrané techniky tisku z výšky, z hloubky a z plochy, v příznivých podmínkách xeroxová nebo počítačová grafika.

Plastická a prostorová tvorba – modelování, tvarování materiálů a konstruování z daných prvků, seznámení se sopečnými postupy. Kombinování různých výtvarných postupů a materiálů.

Soudobé výtvarné postupy – poznávání výtvarných postupů 20. století, výtvarné objekty z nalezených přírodnin, předmětů či materiálů, instalace a výtvarné akce.

Učební plány výtvarného oboru

(Úprava ze dne 9. 7. 2001 pod č.j. 21/083/2001-22)

Přípravné studium

Přípravná výtvarná výchova

Učební plán č. 1

Předmět	Ročník	
	1.	2.
Plošná tvorba	57	57
Prostorová tvorba	24	24
Objektová a akční tvorba	9	9
Výtvarná kultura	počet hodin není vymezen	
Volitelná náplň výuky	9	9
Celkový počet vyučovacích hodin	99	99

Poznámky:

- Výuka probíhá v rozsahu 3 vyučovacích hodin týdně.
- Učební plán odpovídá všem studijním programům s výjma program č. 9 (Rozšířené vyučování).
- Podle pedagogických záměrů učitele lze část vyučovacích hodin ponechat jeho individuálnímu rozhodování (volitelná náplň výuky). Doplnění výuky se vyznačí v třídní knize.
- Předmět Výtvarná kultura prolíná celou výukou a svou studijní látkou doplňuje ostatní předměty. Proto učební plán nevymezuje jeho hodinovou dotaci.

Základní studium - varianta A

I. stupeň studia

Učební plán č. 2

Předmět	Ročník					
	1.	2.	3.	4.	5.	6.
Plošná tvorba	54	54	54	54	54	54
Prostorová tvorba	21	21	21	21	21	21
Objektová a akční tvorba	12	12	12	12	12	12
Výtvarná kultura	počet hodin není vymezen					
Volitelná náplň výuky	12	12	12	12	12	12
Celkový počet hodin	99	99	99	99	99	99

II. stupeň studia

Učební plán č. 3

Předmět	Ročník			
	1.	2.	3.	4.
Plošná tvorba	42	42	42	42
Prostorová tvorba	18	18	18	18
Objektová a akční tvorba	12	12	12	12
Výtvarná kultura	15	15	15	15
Volitelná náplň výuky	12	12	12	12
Celkový počet vyučovacích hodin	99	99	99	99

Poznámky:

- Výuka probíhá v rozsahu 3 vyučovacích hodin týdně.
- Učební plány odpovídají všem studijním programům s výjimkou programu č. 2 (Svět a jeho ztvárnění v materiálu) a programu č. 9 (Rozšířené vyučování).
- Podle záměrů učitele lze část vyučovacích hodin ponechat jeho individuálnímu rozhodování (volitelná náplň výuky). Způsob doplnění výuky se vyznačí v třídní knize. Volit lze i obsah výuky, překračující předepsaný celkový počet 99 vyučovacích hodin.
- Projektové vyučování umožňuje volnější plnění učebních plánů. V jednom pololetí lze rozšířit hodinový rozsah některého předmětu a v dalším pololetí vzniklou disproporci vyrovnat. Tato změna počtu hodin se vyznačí v tematickém plánu. Předmět se sníženým počtem hodin se po tuto dobu neklasifikuje.
- Ve studiu I. stupně postupuje předmět Výtvarná kultura ostatními předměty. Proto není vymezena jeho hodinová dotace.
- Ve studiu II. stupně je možné podle individuálního zaměření jednotlivých žáků rozšířit některý z předmětů na úkor jiného, přičemž musí být zachován počet 42 hodin plošné tvorby.

Z á k l a d n í s t u d i u m - v a r i a n t a B

I. stupeň studia

Učební plán č. 4

Předmět	Ročník					
	1.	2.	3.	4.	5.	6.
Hlavní obor studia	54	54	54	54	54	54
Doplňující činnosti	21	21	21	21	21	21
Objektová a akční tvorba	12	12	12	12	12	12
Výtvarná kultura					Počet hodin není vymezen	
Volitelná náplň výuky	12	12	12	12	12	12
Celkový počet vyučovacích hodin	99	99	99	99	99	99

II. stupeň studia

Učební plán č. 5

Předmět	Ročník			
	1.	2.	3.	4.
Hlavní obor studia	45	45	45	45
Doplňující činnosti	21	21	21	21
Objektová a akční tvorba	9	9	9	9
Výtvarná kultura	12	12	12	12
Volitelná náplň výuky	12	12	12	12
Celkový počet vyučovacích hodin	99	99	99	99

Poznámky:

- Výuka probíhá v rozsahu 3 vyučovacích hodin týdně.
 - Učební plány odpovídají pouze variantám studijního programu č. 2. Název hlavního oboru studia si učitel volí podle náplně předmětu, a to buď keramika nebo grafika nebo textilní tvorba nebo plastika nebo fotografování nebo video.
 - Studium je určeno žákům I. a II. stupně základního studia. Některé jeho prvky mohou být uplatněny i v PVV.
 - Podle záměrů učitele lze část vyučovacích hodin ponechat jeho individuálnímu rozhodování (volitelná náplň výuky). Způsob doplnění výuky se vyznačí v třídní knize.
- Doplňující činnosti jsou obsaženy v předmětech Plošná tvorba a Prostorová tvorba učebního plánu - varianta A.
 - Ve studiu I. stupně postupuje předmět Výtvarná kultura ostatními předměty. Proto není vymezena jeho hodinová dotace.

Rozšířené studium

I. stupeň studia

Učební plán č. 6

Předmět	Ročník		
	1.	2.	3.
Studijní kresba, malba a modelování	48	48	48
Výtvarné postupy zařazené do výuky podle požadavků škol	24	24	24
Výtvarná kultura	15	15	15
Individuální náplň výuky	12	12	12
Celkový počet vyučovaných hodin	99	99	99

II. stupeň studia

Učební plán č. 7

Předmět	Ročník			
	1.	2.	3.	4.
Studijní kresba, malba a modelování	30	30	30	30
Výtvarné postupy zařazené do výuky podle požadavků škol	30	30	30	30
Výtvarná kultura	15	15	15	15
Individuální náplň výuky	24	24	24	24
Celkový počet vyučovacích hodin	99	99	99	99

Poznámky:

- Výuka probíhá v rozsahu 3 vyučovacích hodin týdně.
- Učební plány odpovídají pouze studijnímu programu č. 9 a doplňují kterýkoli studijní program č. 1 až 8 o přípravu ke studiu na středních a vysokých školách s výtvarným zaměřením.
- Studium je určeno žákům od 4. ročníku I. stupně základního studia a žákům všech ročníků II. stupně základního studia. Zařazení do rozšířeného studia podmiňují pracovní výsledky žáků v základním studiu.
- Výtvarné okruhy zařazené do učebního plánu zahrnují požadavky středních a vysokých škol s výtvarným zaměřením. Příprava žáků se liší podle zvolené odborné školy.
- Individuální náplň výuky zohledňuje úroveň dovedností žáka a poskytuje mu možnost individuálně se vyrovnat s nedostatky.
- Rozšířené studium se vyučuje buď podle skupinového nebo podle individuálního programu, který je písemně podložen tematickým plánem činnosti.

Všeobecné poznámky k výtvarnému oboru

- Doporučené zkratky pro předměty: P-plošná tvorba, M-prostorová tvorba, O-objektová a akční tvorba, VK-výtvarná kultura.
- Roční počty hodin u učebních plánů přípravného studia, I. a II. stupně základního studia varianty A i B odpovídají třem vyučovacím hodinám týdně. Ve výjimečných a odůvodněných případech je maximální snížení povoleno na dvě hodiny týdně (v tom případě se úměrně snižují roční počty hodin).
- Studium I. a II. stupně základního studia se uzavírá závěrečnou prací, která žáky opravňuje k získání závěrečného vysvědčení. Závěrečná práce systematicky rozpracovává větší výtvarný celek.
- Po ukončení II. stupně základního studia mohou žáci pokračovat ve studiu pro dospělé. Studium pro dospělé užívá učební plán II. stupně základního studia variantu A nebo B.

5. Vyučování se organizuje takto:
 - a) ve skupině devíti až patnácti žáků v přípravném studiu a v základním studiu varianty A
 - b) ve skupině pěti až patnácti žáků v základním studiu varianty B
 - c) ve skupině čtyř až osmi žáků v rozšířeném studiu
 - d) ve skupině čtyř až deseti žáků ve studiu pro dospělé.
6. Nově přijatí žáci ve věku do 8 let jsou zařazeni do PVV. Při zahájení docházky do 3. třídy základní školy přecházejí žáci z PVV do 1. ročníku I. stupně základního studia. Nově přijatí žáci starší 8 let jsou zařazováni do ročníků podle věku, v souladu s docházkou do příslušné třídy v základní škole. Toto opatření respektuje mentální zralost dětí, která je podmínkou pro skupinovou spolupráci a pro způsoby motivace žáků při výuce. Nově přijatí žáci starší 15 let, jejichž mentální vývoj nevykazuje již takové rozdíly, jsou zpravidla zařazováni do 1. ročníku II. stupně základního studia.

Obsah studia

Učební osnovy pro přípravnou výtvarnou výchovu, I. a II. stupeň základního studia, studium pro dospělé a rozšířené studium obsahují společné základy výtvarné kompozice, volné tvorby, ztvárnění skutečnosti, prostorové, objektové a akční tvorby a výtvarné kultury. *Vzdělávací obsahy odpovídají věku žáků a jejich schopnostem nebo uváděným formám studia. Ve znalostech absolventů I. stupně ZS a RS se tak uplatňují zčásti v poloze osvojení a zčásti v poloze obeznamování s učivem. Znalosti absolventů II. stupně ZS a RS ústí do uceleného souboru poznatků, s nímž dokáží aktivním a tvůrčím způsobem zacházet.*

Vše další, co učitel dítěti nabízí ve vztahu k okolnímu světu, k přírodě a k lidské civilizaci, významně přesahuje uváděné vzdělávací minimum. **Duchovní dimenze výuky** staví na souladu rozumového, citového a morálního vývoje dítěte a na jeho schopnosti empatie. Toto pojetí výtvarného vzdělávání, které lze formulovat jako rozvíjení lidských kvalit, tvoří osu výtvarné výchovy v ZUŠ a je v různé podobě a míře obsaženo v alternativních programech. Jejich koncepce je stručně zmíněna ve vstupních odstavcích textu a podrobněji je rozvedena v knižní příloze k učebním osnovám.

Náplň vyučovacích předmětů

1. **Plošná tvorba** (PVV, I. a II. stupeň základního studia, studium pro dospělé, rozšířené studium).

Studium VO ZUŠ rozvíjí *výtvarné zkušenosti* dítěte. Není podstatné, kudy se učitelé ubírají, kdy a jak výtvarný problém zařadí. Dílčí otázky navazují, prostupují se, promítají se do různých aktivit – úvaha o linii ústí stejně do studijní kresby jako do podání grafického listu, do výtvarné etudy, do výrazu výpovědi či do výtvarného objektu. Žáci se proto s látkou seznamují průběžně, učí se cítit její

výrazovou sdělnost nebo estetické hodnoty a své zkušenosti aktivně uplatňují při ztvárnění reality, pocitů, představ či obsahu.

Poznávání výtvarného jazyka pomáhá sebeuvědomování a účinné výtvarné výpovědi dítěte. Vede ho od vcítění se do výrazových kvalit obrazotvorných prvků až k pochopení sdělnosti jejich skladebných vztahů. Kompoziční cítění je vyvažováno poznáváním a ztvárněním skutečnosti. *Setkávání se skutečností* žákům pomáhá nalézt způsoby, jak vyjádřit jak podoby světa, tak myšlenky s nimi spojené. Významný je také *kontakt s výtvarným uměním*, a to jak volným, tak užitým. Ze vztahu k užitému umění pramení i porozumění užitě grafice.

1. 1. Hry a experimenty s materiály a nástroji

Hry s přírodninami a předměty: Rozmanitost tvarů, barev a povrchů. Haptické vnímání povrchové struktury. Sbírký vzorků, otisků, frotáží, instalace, akumulace, asambláže.

Zkoumání materiálů: Hry a experimentace s vlastnostmi materiálů. Vícesmyslové vnímání materiálů, slovní, výtvarné či jiné asociace. Porovnávání různých materiálů, porozumění jejich skladebným nebo výrazovým možnostem.

Pozorování stop nástrojů: Stopy tužek, rudek a uhlů, per, dřívce, štětců. Stopy rukou, stěrek, hadříků, motouzů atd. Stopy různých druhů a tvarů rydel. Vedení nástroje, odlišné způsoby pojednání plochy. Kombinování různých druhů stop.

Pozorování vlastností barevných hmot: Pastely – linie, roztírání, vrstvení, rozmývání. Tempery – hustá a řídká barva, účinky bílé a černé, překrývání nebo prorývání vrstev. Akvarel – stříkání a lití barvy, mísení a rozmývání barevných tónů. Přírodní materiály – barevné tóny květů a hlíny, šťávy plodů. Netradiční materiály – lak, popel aj.

Vyhledávání a oceňování náhodných výtvarných událostí: Rámování zajímavých míst. Porovnávání různých tvarů, linií, textur a barevných spojení. Dotváření nebo výtvarné rozvedení vymezených částí otisků a skvrn – zvětšení, barevný přepis aj. Spojení náhodných výtvarných objevů s kompozičním myšlením – výtvarné etudy, výtvarný návrh.

1. 2. Zkoumání vlastností obrazotvorných prvků

1. 2. 1. Linie

Kreslířská linie: Linie stejnoměrné, pevné či chvějivé, důrazné i odlehčené, souvislé, přerušované, rýsované atd. Gestický projev na velkém podkladu. Vliv užitého nástroje na výraz kresby, kreslířský rukopis.

Zkoumání průběhu linií: Pravidelný a nepravidelný průběh linií. Přímký a kolmice, křivky, vlnovky a lomené čáry. Měkký pohyb a lomení linií v různých variacích. Směr, hustota a překrývání linií, šrafury různých kvalit.

Výtvarné komponování: Vztah linie a formátu. Vztah více linií, vyvažování jejich síly, směrů a kontrastů. Rytmus linií a jeho proměny – pravidelné opakování, zhuštění, zředění a vrstvení. Umístění texturálních shluků ve formátu, vyjádření pohybu, rozvinutí linií do prostoru.

Uplatnění výrazového jazyka linií: Citlivý přepis představ, jevů nebo podob světa. Objevování kompozičních struktur a jejich výrazových hodnot. Narušování řádu ve snaze o sdělnost. Význam kreslířského rukopisu.

1. 2. 2. Barva

Vizuální vnímání barev: Barvy ve světě kolem nás, lokální barevnost. Vztahy několika barev nebo barevných tónů – odstíny jedné barvy, příbuzná barevná ladění, větší barevné rozdíly, kontrast.

Barevné kontrasty: Základní a odvozené barvy v barevném kruhu, doplňkové barvy. Kontrasty světlých a tmavých, teplých a studených, sytých a nesyťých, aktivních a pasivních, ustupujících a vystupujících barev.

Barevné komponování: Barevné vztahy v ploše formátu. Účinky nebarevné stupnice, spojení barvy a nebarvy. Harmonické a disharmonické vztahy, barevný akcent, výraz porušené rovnováhy. Proporce barevných ploch, rytmus jejich změn. Vztah popředí a pozadí.

Intuitivní hledání výrazu: Pozorování a prožívání účinků barevných spojení. Slovní vyjádření pocitů, představ a asociací spojených s barvami. Barevné vyjádření pocitů, duševních stavů, zážitků a představ, smyslových podnětů, živelů, časových změn, pohybu, rytmu atd.

1. 2. 3. Tvar

Vlastnosti plošného tvaru: Svět tvarů a mnohost jejich vlastností – velikost, pravidelnost, proporce, stabilita, členitost, povrch nebo barevnost tvaru. Schopnost tvaru vyvolávat asociální představy. Různé formy nadsázky a jejich výrazová sdělnost.

Tvarové kontrasty: Tvar jednoduchý a složitý, velký a malý, měkký a tvrdý, geometrický a organický, reálný a abstraktní, symetrický a volný, negativní a pozitivní, plošný a plastický atd.

Kompozice v ploše: Umístění jednoho tvaru ve formátu – středové či osově, pocitově vyvážené, nerovnovážené. Proměny tvaru – změny velikostí a proporcí, členění nebo vytváření tvarů nových. Vztah více tvarů – symetrické vztahy, volné vyvážení prvků, nerovnováha jako napětí nebo pohyb. Vliv hustoty prvků na účinky plochy.

Množina prvků: Chaos a řád – klidné, dynamické nebo nerovnovážené vztahy. Opakování prvků – pravidelné a nepravidelné uspořádání textury, výtvarný rytmus, účinky změn řazení. Variabilní sestavy bodů a skvrn, otisků materiálů, drobných tvarů, perforací, písmen.

1. 3. Výtvarný přepis skutečnosti

Výstižné vyjádření podstatných rysů podoby: Lineární záznam siluety, jejích proporcí a charakteristických rysů. Vyjádření materiálových kvalit povrchů. Přepis účinků osvětlení – kontrasty světlých a tmavých ploch, tónové přechody a jejich gradace, vlastní a vržené stín.

Variace barevného řešení: Postup od monochromní malby k omezené barevnosti. Zúžená barevná škála, teplejší či studenější skladba barev. Plná barevnost v osobitém kompozičním pojetí. Nadsázka – posun barev k výraznějším účinkům v kompozici, uplatnění opačných barevných hodnot.

Vyjádření prostorových vztahů: Vzájemné vztahy prvků v prostoru. Klasické postupy – lineární a barevná perspektiva. Hledání jiných způsobů vyjádření.

Vyhledávání inspirativního námětu: Netradiční model, nezvyklý úhel pohledu, změna stanoviště, nahlížení pod povrch. Paměťová cvičení. Proporční variace, manipulace s modelem. Záměny materiálu, proměňování reality, zkoumání zrakových zkratk a klamů aj.

Kompozice zátiší nebo figurální kompozice: Rozvržení plochy formátu, vztah motivu a pozadí, vzájemný vztah více prvků. Role světla a stínu – světelné a barevné vyvážení celku. Syntetizující záznam, analytický rozbor nebo kopie modelu. Statické a dynamické pojetí, vědomé porušení rovnováhy.

Stylizace skutečnosti: Cesta od popisu k jednoduchému, oproštěnému tvaru. Spojení tvaru s písmem v užití grafice.

1. 4. Výtvarné možnosti grafiky

Grafické hry: Otisky materiálů a šablon. Otisk přírodnin, materiálů nebo věcí – frotáž, otisk, slepotisk. Otisky a stopy na matrici – monotyp aj.

Základy grafického vyjadřování: Rytmus tmavých a světlých linií a ploch. Pozitivní a negativní motiv. Čitelné řešení – omezení popisnosti.

Variabilní přístupy ke grafice: Návrh, kompoziční variace. Dynamické, křehké, věcné nebo dekorativní řešení jednoho námětu. Variace v různých grafických technikách nebo ve spojení s jinými postupy. Využití matrice jako pokračování tvůrčího procesu.

Užitá grafika: Spojení grafického listu s psaným, převzatým nebo konstruovaným písmem. Značka – vazba na výtvarnou etudu nebo na stylizaci. Dekorativní plocha – variace prvků, rytmus řazení, komponování plochy.

2. Prostorová tvorba (PVV, I. a II. stupeň základního studia, studium pro dospělé, rozšířené studium).

Prostorová tvorba spojuje výtvarnou látku se sochařstvím 20. století, což učitelé nabízí mnohé motivační či formotvorné podněty. Specifickými haptickými zážitky obohacuje také cit žáků pro materiál a umožňuje úzký fyzický a duchovní kontakt s hmotou. Současně výuka navazuje na zkušenosti získané v rámci plošné tvorby a doplňuje je o hlubší vnímání objemu, povrchu a prostoru.

Modelování umožňuje svobodnou reakci na okolní realitu, na představy, ale i na prožitky a smyslové podněty. Rozsah látky rozšiřuje *modelování podle skutečnosti*. Jeho význam odpovídá významu studijní kresby a malby a vyvíjí se v souladu s nimi. Výuka je doplněna *keramickou tvorbou a tvarováním materiálů*. V době tzv. krize výtvarného projevu podporují oba postupy zájem o pracovní postupy nebo o tvorbu se silným výrazovým nábojem. Na racionální úvaze staví *konstruování z daných prvků*. Rozvíjí vztah k prostoru pomocí důvtipného řazení linií, barev a tvarů a současně podporuje architektonické cítění žáků.

2. 1. Hry a experimenty s materiály a nástroji

Vlastnosti materiálů: Sbírký přírodních, deklasovaných a jiných materiálů. Hapticky prožitá poddajnost či pevnost hmoty. Užití nástroje, lidské ruky nebo gesta. Odpověď materiálu na mačkání, trhání, rytí, prořezávání a vrstvení.

Hry se sochařskou hlinou: Náhoda při hnětení nebo gestickém tvarování materiálu. Stopy nástrojů. Hravé plastické textury, kontrasty hladké a texturální plochy.

Formování materiálů: Vlastnosti materiálů a jejich vliv na výtvarnou formu. Linie v prostoru – drát, provaz aj. Plocha v prostoru – papír, plech, látka, plasty aj. Stopy nástrojů na hliněném plátu, plechu, papíru. Destrukce materiálu.

Spojování různých materiálů: Spojení více materiálů nebo materiálů a nalezených předmětů. Hledání výtvarných, asociačních a jiných hodnot. Proměna vzhledu reality, navozující změnu obsahu – výtvarný objekt, asambláž.

2. 2. Modelování

Seznámení s vícehledovostí: Otáčení a pozorování plastiky z různých pohledů během práce. Respekt vůči navazujícím hmotám, objemům a povrchům, směrům ploch a hran.

Zanechávání stop v materiálu: Přidávání a ubírání hmoty. Pojednání povrchu plastiky, stopy špachtlí, sochařský rukopis. Keramický dekor – rytí, otiskování, nalepování.

Modelace tvaru: Stavba měkkého růstového tvaru – konvexní a konkávní objemy. Výraz přírodních zákonitostí – růst, pukání, tání, rozpad aj. Přísně pravidelný geometrický tvar a jeho členění – výraz logického řádu.

Komponování hmot: Volný vztah abstraktního a konkrétního – aplikace skutečnosti do prostorové tvorby. Provázání několika tvarů v jedné kompozici. Proměna jednoho tvaru v jiný – řezání, posouvání a spojování částí aj. Konstruování keramických objektů z více částí.

2. 3. Tvarování

Tvarování linií či ploch: Seznámení s tvárnými materiály – linearita, plošnost, hmotnost, tvárnost, tuhost, lesk či mat. Měkká a tvrdá modelace – ohýbání, hnětení, lámání, deformace. Přizpůsobení velikosti a konstrukce objektu zvolenému materiálu.

Výtvarný rytmus: Lineární, plošné nebo prostorové rytmy. Rytmičké variace – opakování, střídání, vrstvení a prostupování prvků. Vlastnosti rytmů – pravidelnost, dynamika, akcent, nahodilost, destrukce.

Plastické a jiné kontrasty: Harmonické nebo kontrastní vztahy – kvalita, síla, tvar a barva linií, velikost, směřování a modelace ploch. Konkávní a konvexní objemy. Směr nebo pohyb v prostoru. Kombinace materiálů.

Kompoziční řád: Uplatnění linií, hran, ploch a objemů. Od harmonického souladu k nesouladu – vyvážení, souměrnost, porušení řádu, disharmonie. Vzájemný vztah několika prvků v prostoru – rozložení v prostoru, vztah velikostí a proporcí, vzájemná vzdálenost, zákryt.

2. 4. Prostorové konstruování

Dané prvky: Prvky technického původu – sirky, destičky, krabičky, lahve, výrobní odpady. Prvky přírodního původu – listy, plody, větve, kameny.

Poznávání kompozičních vztahů mezi prvky: Rytmus opakování objemů, ploch, hran či barev. Pevná nebo volná pravidelnost řazení, spontánní hromadění prvků, různé typy kontrastů. Vyvážení celku při pohledu ze všech stran.

Volba a dodržování kompozičního klíče: Zvýraznění lineární, plošné nebo prostorové podstaty prvků. Řešení daného problému – spojení dvou, tří nebo pěti stejných prvků, trojic stejných prvků, velkého a mnoha malých prvků, prvků umístěných v úhlu proti sobě nebo ve tvaru pyramidy atd.

Další podněty: Ovlivnění jediného prvku – změna povrchu, perforace, destrukce. Kombinace příbuzných i cizorodých prvků, spojení konstruktivních postupů, tvarování, plošné tvorby atd. Tvořivé promyšlení přístupu – konstrukčního, sochařského, technologického, výrazového a jiných.

2. 5. Výtvarný přepis skutečnosti

Vystižení skutečnosti: Prostorové kvality plastiky – směry hran a linií, sklon ploch, vyklenutí objemů. Vystižení základních obrysů a proporcí, omezení popisu na nejdůležitější detaily – v kresbě tomu odpovídá lineární obrysová studie a modelace objemů světlem a stínem.

Seznámení s reliéfní redukcí výšek: Redukce plasticity na dvě hodnoty – na plochu základny a výšku desky (řezaný kachel). Studie ve vysokém nebo nízkém reliéfu.

Variace ztvárnění námětu: Nezvyklý pohled – vymezení detailu, řez modelem, zvětšení nebo zmenšení motivu, zásah do modelu aj. Spojení dvou a více předmětů nebo přírodnin.

Portrétní a figurální modelování: Modelace kachle, reliéfu, masky, portrétní plastiky – klasický nebo volný postup. Vztah podoby, mimiky a pohybu – dynamické, statické, lyrické podání. Popisná studie, jindy výrazná nadsázka.

Dokumentace sochařské tvorby: Vypálení plastiky v keramické peci, odlévání do sádry, fotodokumentace.

3. Objektová a akční tvorba (PVV, I. a II. stupeň základního studia, studium pro dospělé, rozšířené studium).

Objektová a akční tvorba vnáší do výtvarné výuky nové prvky, které podporují vnímání našeho světa. Jemné impulzy smyslových a jiných zážitků naléhavě oslovují lidské nitro. Žák vnímá barvy, povrchy, vůně, chutě, zvuky, pohyb i plynutí času, procítí kontakt s druhým člověkem. Aktivně reaguje na podněty a prožívá jejich účinky. Objevuje tak zážitky, s nimiž se v rámci klasické plošné a prostorové tvorby neseťkává.

Nezvyklý jazyk akční a objektové tvorby dovoluje, aby kvality skutečnosti, které při vizuálním vnímání zůstávají v pozadí, byly náhle silně prožity. Žáci je vyjadřují pohybem, slovem či výtvarným počinem, dospívají k rituálu. Ve výuce se objektová a akční tvorba nejčastěji uplatňuje při objevné motivaci pro vyjádření podob, jevů a vztahů, při vstupu do výtvarné řady či projektu nebo při jejich vyvrcholení.

3. 1. Přístupy k objektové tvorbě

Zaměřené pozorování materiálů nebo předmětů: Vydělení nálezu z jeho přirozeného prostředí, proměna jeho hodnot v novém prostředí. Fyzické prožívání vlastností předmětu nebo okolností, spojených s nálezem. Drobné zásahy do vzhledu materiálů, předmětů nebo prostředí.

Výtvarné hry a experimenty: Podněty pro zrak, hmat, sluch, pro čich a chuť. Vnímání vlastních pocitů ve vztahu k okolí. Výtvarná, literární nebo dramatická komunikace.

Setkávání materiálů nebo předmětů: Vytváření kontrastů či asociačních vazeb, přetváření nálezů, asambláže. Proměny vzájemných vztahů mezi materiály nebo předměty – vznik nových významů a jejich srozumitelnost.

Výstavba nových prostředí: Prožívání krajiny nebo městského prostředí. Zkoumání vztahů mezi prostorem, významnými prvky a materiály. Řešení nového prostředí – náznak, užití výtvarných objektů nebo klasických prostředků v instalaci.

3. 2. Přístupy k akční tvorbě

Pokusy o souznění: Pozorování a vnímání sebe sama – soustředěné prožívání podnětů. Kontakt s přírodninou nebo předmětem, s prostředím i krajinou, s druhým člověkem.

Zkoumání vlastních pocitů: Dotýkání se prastarých témat – smyslů, prostoru, pohybu, času, trvání, proměny, kontaktu s druhým, sounáležitosti a dalších. Prožívání, hledání paralel, úvahy a texty, ztotožnění.

Proměna vlastní identity: Sebezařazení do širších kontextů existence – líčení, masky, převleky. Hledání paralel vlastní situace – návaznost na životní zkušenosti žáků.

Dokumentace výtvarných akcí: Kresby, texty, fotografie, archivní předměty, video.

4. Výtvarná kultura (PVV, I. a II. stupeň základního studia, studium pro dospělé, rozšířené studium).

Výtvarná kultura *rozvíjí hluboký vztah k umění v jeho různých podobách*. V PVV a na I. stupni ZS žáci objevují souvislosti mezi sebou, okolním světem a kulturními jevy – téma, výtvarné formy, různé epochy, ale i vlastnosti přírody nebo civilizace. Volná aplikace podnětů výtvarné kultury do výuky však nedovoluje, aby předmět byl hodnocen známkou. V klasifikované podobě se objevuje na II. stupni ZS a v RS I. a II. stupně. Dospívající žáci se seznamují s historickými epochami, hledají cestu k soudobému umění, učí se pracovat s literaturou.

Výuka *spojuje vztah k umění s vlastními výtvarnými aktivitami žáků*. Dítě ztvárňuje své dojmy, k přepisu si volí detaily díla, zkoumá účinky prvků výtvarného jazyka. Objevuje principy některých výtvarných forem nebo hledá vyjádření motivované tvorbou některého z umělců. Zvláště účinné jsou výtvarné animace. Využívají bezprostředního kontaktu žáků s uměleckým dílem přímo v galerii. Uplatňují se však jen tam, kde k nim vystavovatel poskytuje učitelé a dětem potřebné podmínky.

4. 1. Intuitivně prožitkový přístup

Intuitivní komunikace s uměleckým dílem: Uvolněné splývání s podněty. Dotýkání se povrchů a objemů, uvědomování si účinků linií, barev i celé kompozice. Vnímání vlastních reakcí, utváření a zdůvodnění postojů.

Prožití a vyjádření nálady či obsahu uměleckého díla: Vyjádření prožitků – výtvarná reakce, asociace, parafráze. Příbuznost obrazu, hudby a slova. Instalace nebo převleky motivované obrazem aj. Vstup dítěte do krajiny obrazu.

Srovnání jevů v denním životě a ve výtvarném umění: Skutečnost obrazu a našeho světa. Příbuznost barev, tvarů a textur, náhoda, symetrie, vyváženost, nesoulad či chaos. Rytmus a jeho změny, účinky světla a stínu atd.

Objevování vlastních životních pocitů v současném umění: Prožitek, konfrontace, nastavené zrcadlo, nabídka cesty, souznění, varování, odmítání, obavy z budoucna, humor aj.

4. 2. Analytický přístup

Hledání srozumitelnosti uměleckého díla: Role linií, barev a tvarů, světla, plochy a prostoru. Výrazové prostředky výtvarné kompozice. Vztah tématu a jeho výtvarné formy.

Výrazové nebo významové posuny: Světlostní nebo grafický přepis kompozice, přezvětšení detailu, změněná nebo redukováná barevnost, záměny výtvarných prostředků. Proměny reprodukováného díla – zásahy do reprodukce, záměny jejích částí, rekonstrukce vzorku (koláž, roláž).

Řezy tematickými celky: Hledání podob tématu v různých etapách vývoje výtvarného umění. Paralely mezi přírodou a různými podobami výtvarné kultury. Srovnávání, spojené s uplatněním tématu – formotvorné, slohové, historické, filozofické a jiné vztahy.

Hledání role umění v denním životě: Užité umění, knižní kultura, architektura, odívání atd. Seznamování se se slohovými rysy užitého umění.

4. 3. Kulturně historický přístup

Pravěké umění a umění přírodních národů.

Umění starověkých civilizací: Egypt, Mezopotámie, Indie, Čína, Japonsko, jižní Amerika.

Antika a raně křesťanské umění.

Středověké umění: Románské umění, gotika.

Umění novověku: Renesance, barokní umění, klasicismus.

Umění 19. a 20. století, umění současnosti.

Důležité upozornění:

Vzdělávací program výtvarného oboru ZUŠ umožňuje zařadit i nové studijní programy. Každý nový program však musí být opatřen schvalovací doložkou MŠMT.

Učitel připravuje tematický plán vždy na dobu, po kterou žáci plní logický blok učební látky, například na rozvržení výtvarných řad a projektů nebo na osvojení obtížného výtvarného postupu. Tematický plán lze podle situace nebo potřeb žáků aktualizovat.

Doporučená literatura

- V. Roeselová: Náměty ve výtvarné výchově. Sarah, Praha 1995
V. Roeselová: Techniky ve výtvarné výchově. Sarah, Praha 1996
V. Roeselová: Řady a projekty ve výtvarné výchově. Sarah, Praha 1997
V. Roeselová: Proudny ve výtvarné výchově. Sarah, Praha 1999
- J. Campbellová: Techniky arteterapie ve výchově, sociální práci a klinické praxi. (Skupinové výtvarně-terapeutické činnosti pro děti i dospělé), Portál, Praha 1998
- K. Cikánová: Kreslete si s námi. Aventinum, Praha 1992
K. Cikánová: Malujte si s námi. Aventinum, Praha 1993
K. Cikánová: Objevujte s námi tvar. Aventinum, Praha 1995
K. Cikánová: Tužkou, štětce nebo myší. Aventinum, Praha 1998
- L. Čarný, D. Fischer: Učebné osnovy pre výtvarný obor základnej umeleckej školy. MŠ Slovenskej republiky, Bratislava 1995
- J. David: Výtvarná výchova jako smyslový a duchovní fenomen. Fantisk, Polička 1993
- D. Goleman: Emoční inteligence. Columbus, Praha 1997
- A. Hass: Morální inteligence. Columbus, Praha 1999
- Z. Holomíčková: Nad všemi zahrádkami je jedno společné nebe aneb výtvarná výchova jako příležitost k syntéze obrazu světa. Výtvarná výchova, č. 1 a č. 3, str. 7 a 43, 1993-1994
- F. Koukolík: Kniha o Evě a Adamovi. Makropulos, Praha, 1997
F. Koukolík: Mozek a jeho duše. Makropulos, Praha, 1997
- M. Pohnerová: Duchovní a smyslová výchova. I. díl, Fantisk, Polička 1992
N. Pohnerová: Duchovní a smyslová výchova. II. díl, DPT Centrum Lorenc, Svitavy 1994
M. Pohnerová: Duchovní a smyslová výchova. III. díl, Ježek, Rychnov nad Kněžnou 1997
- H. Read: Výchova uměním. Odeon, Praha 1967
- J. Slavík - J. Bláha: Výtvarná výchova - alternativní. In: Učební osnovy čtyřletého gymnázia: Výtvarná výchova. Účelový náklad MŠMT ČR, Praha
- J. Slavík: Od výrazu k dialogu ve výchově (Artefiletika). Karolinum, Praha 1997
- P. Šamšula: Obrazárna v hlavě 1, 2 a 3 (další díly v tisku a v rukopisu). Práce, Praha 1996 a 1997
- Uždil: Mezi uměním a výchovou. SPN, Praha 1988
- I. Zhoř, R. Horáček, Vl. Havlík: Akční tvorba. Scriptum, PedF UP, Olomouc, 1991

